

JEAN BODIN'İN EGEMENLİK ANLAYIŞI ÇERÇEVESİNDE KRALIN İKİ BEDENİ KURAMINA KISA BİR BAKIŞ#

*A Brief Overview of the Theory of the King's Two Bodies within the
Framework of Jean Bodin's Sovereignty Approach*

Abdurrahman SAYGILI¹

ÖZET

Modern devletin unsurlarından birisi olan egemenlik ilkesini/kavramını, ilk kez modern anlamda kullanan kişi Jean Bodindir. Bodin, Devlet hakkındaki görüşlerini Devletin Altı Kitabı'nda açıklamıştır. Bodin devleti bir çok unsurun bir araya geldiği bir gemi gibi görür. Söz konusu bu geminin güvertesinin üç temel malzemeyle inşa edildiğini tespit eder. Bu malzemeler; mutlaklık, süreklilik ve devredilemezliktir.

Anahtar Sözcükler: Jean Bodin, Devletin Altı Kitabı, devletin unsurları, egemenlik, Amat

ABSTRACT

The concept/principle of sovereignty, being one of the key elements of the Modern State, was first used with its modern meaning by Jean Bodin. Bodin explained his opinion on the state in his Six Books of the Commonwealth. Bodin regards the state like a ship which consists of a broad amount of elements. He also determines that the deck of this ship in question is constructed by three basic materials, which are absoluteness, inalienability and permanency.

Bu makale, Kutsal Canavar Devlet başlıklı doçentlik eserinden üretilmiştir.

¹ Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Genel Kamu Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

Keywords: Jean Bodin, Six Books of the Commonwealth, elements of the Modern State, sovereignty, Amat

GİRİŞ

“Kıyıda ise üç direkli, iki güverteli ve 58 toplu bir kalyon, o karanlıkta usturmaçalarını puta edip iskeleye palamar vermişti. Yelkenlerin sarılı olduğu serenler hisa edilmiş ve tez zamanda yola çıkacağını ilân için mizanadireğine mavi bayrak çekilmişti. Esrarengiz adam, kalabalığı yarıp elinden tuttuğu İsrâfil'le iskeleden gemiye doğru yürümeye başladı. [...] Güneşin doğmasına 7 saat kala esrarengiz adam, sürme iskeleden kalyonun çukur güvertesine çıkmak istedi. Fakat eline ne kadar asılırsa asılsın Eşek İsrâfil yerinden bir türlü kılmıdamıyordu. O karanlıkta eline son bir kez daha asılıp? Gel yâ mübarek!? diye nida eyledi. Bunun üzerine çocuk her nedense inat etmekten vazgeçti. Ne var ki, sürme iskelenin kayganlığından dolayı düşmemek için midir, İsrâfil'in kuşağına 40-50 yaşlarında, iri yapılı, sıрма işlemeli siyah kaput giymiş biri yapışmıştı. İşte bu adam kuşağı bırakıp küpeştete tutundu ve güverteye ayak bastı. Bunun ilâhî düzenin bozulması demek olduğunu hiç kimse bilmeyecekti.”²

İnsan eti yiyen iki yüz kırk yedi meşe ağacından yapıldığı rivayet edilen *Amat* adlı gemiden çok yüzyıllar önce bir Fransız hukukçu; sekiz yüz sayfaya ulaşan, altı kitaptan müteşekkil eserinde, şüphesiz ki, devletin egemenliğini güvertesi ölümlerden inşa edilen bir gemiye benzeterek açıklamayı tahayyül bile etmemişti.

Gemiyi gemi yapan ağaçları (ağaçlardan yapılan güvertesini, omurgasını, başını, kıcını) kaldırdığımızda nasıl artık bir gemiden söz edilemeyecekse, egemenliği de devletten alırsanız bir devletten bahsedilemeyecektir Bodin'e göre. İşte egemenlik, bir devlet için tıpkı geminin ana malzemesini teşkil eden ağaçlar kadar önemlidir. Ağaçların ölü yiyenlerden yapılmasının da bu anlamda bir önemi bulunmaz. Egemen, ister kötü ister iyi olsun, devleti ayakta tuttukça, yani omurgasını oluşturdukça tarşılmaz olandır. Bu yüzdendir ki, mutlaklıdır, süreklidir ve bölünemezdir. Zira bir kez bölünebilir olduğu kabul edilirse, o zaman gemi örneğindeki gibi devlet ayakta duramayacaktır. Bodin, egemeni ve egemenliği, toplumun bütün üyelerini birleştiren tek bir beden olarak tasavvur ettiği için devletin özünü korumak ister.

² İhsan Oktay Anar, *Amat*, İletişim Yay., İstanbul 2005.

I- Devletin Altı Kitabı

Modern devletin unsurlarından birisi olan egemenlik ilkesini/kavramını ilk kez modern anlamda kullanan kişinin Jean Bodin olduğu, bu konuda yazarların dillerine pelesenk olmuştur. Egemenliğin *neliğini* anlamadan evvel kimdir bu Bodin'le başlamak, daha doğru olur sanırım. Bodin 1530-1596 yılları arasında yaşamış bir Fransız; tarihe dikkatinizi çekerim. Neden bu tarih ya da yüzyıl önemli?

Önemli, zira Bodin'in yaşadığı dönem modern devletin ortaya çıktığı yüzyıla ya da tarihe tekabül eder. Bodin de bir hukukçu aslında. Toulouse Üniversitesi hukuk fakültesinde okumuş ve daha sonra burada öğretim üyeliği yapmış. Ve sözüm ona her akıllı adam gibi fakülteden bir süre sonra ayrılmış ve avukatlık yapmaya başlamış. Bodin'in yaşadığı dönemde dinsel bağnazlık olaylarının başgösterdiği ve buna bağlı olarak şiddet vakalarının vuku bulduğu bilinen bir gerçektir. Şiddet vakalarının yoğunluğu Fransa Krallığının geleceğini tehlikeye düşürmüştü; Fransa'nın bu zor durumdan kurtulması ve düzenin yeniden tesis edilmesini sağlaması gerekliliğine inanan Bodin, Krallığın yani monarşinin mutlak egemenliğini savunan kitabını işte bu saiklerle yazmıştır: Devletin Altı Kitabını, tam 1576'da...³

Bu kitap Bodin'in meşhur eder ve Kraliyet savcılığına atanır; bu da yetmez burjuvazi temsilciliğine getirilir. Adı üstünde Devletin Altı Kitabı'nın yazarı olan Bodin'in Devlet hakkındaki görüşlerini bilmekte yarar var.

Bodin devlet hakkında görüşlerini oluştururken bir yazara neredeyse kafayı takmış ve onu yanlışlamak için bayağı ter dökmüştür. Evet, bu kişi hiç kuşkusuz Niccolo Bernardo Machiavelli'dir. Aslında Bodin bir Machiavelli hayranı olmakla birlikte onun tezlerini çürütmek için uğraşır hayatı boyunca. Bodin'e göre, Machiavelli, devletin temeline dinsizliği ve adaletsizliği yerleştiren kişidir ve siyasal ortamdaki bu kaosun da müsebbibidir. Ona göre, Machiavelli tiranların dalkavukları arasında en çok rağbet görenidir. Bodin'in Machiavelliye bu kadar kızmasının sebebi, Machiavelli'nin Prenslerin güçlerine güç katmaları için her türlü adaletsizliği yapmalarına salık vermesinde aramak gerekir. Fransa'nın kargaşa içinde olmasının gerekçelerinden biri olarak Machiavelli göstermesi onun düşüncesinde bir itaat skalası⁴ olarak yerini bulmuş ve bu itaat skalası hiyerarşik bir yapı olarak tasavvur edilmiştir Bodin tarafından...

³ Jean Bodin, On Sovereignty, çev. Lulian H. Franklin, Cambridge University Press, GB 1992.

⁴ Mehmet Ali Ağaoğulları/Cemal Bali Akal/Levent Köker, Kral Devlet Ya Da Ölümlü Tanrı, İmge Kitabevi Yay. Ankara 2009, s. 7.

Bu itaat skalasında, yurttaş yöneticiye itaat etmeli, yönetici prence sadık olmalı ve prens de Tanrının yasaları doğrultusunda yönettiği bir düzen kurarak siyaseti ahlakla yoğurmalıdır. Buradan hareketle Bodin devleti tanımlamakla işe başlar. Tanımı şöyle: “Devlet, birçok ailenin ortak çıkarlarını sağlamaları için bir egemen tarafından adaletle yönetilmesidir.”⁵ Görüleceği üzere, devleti tanımlamak o kadar da kolay değildir. Yani efradını camî, ağyarını mâni bir tanım beklememek gerek Bodin'den. Ama tanımdan hareketle devleti var eden özellikler belirlenebilir.

Bodin, kitabında, devletin ne olduğuna/olmadığına ilişkin bazı sorular sorarak ve bu sorular neticesinde devletin var olma amacını tespit ederek; devleti devlet yapan noktaları ön plana çıkarmaya çalışır. Mesala, Bodin, zora/güce dayanan bir eşkıya sürüsünün iktidarı ile devlet iktidarının arasındaki fark nedir diye sorar?

Cevabı oldukça sarıhtir: Devleti eşkıyaların iktidarından ayıran şey, devletin yönetiminin adalete dayanmasıdır. Hal böyle olunca, Devlet hukuk alanı üzerinden hareket ettiği için, eşkıyanın hukuku es geçen iktidarından farklılık arz eder.⁶

Bodin'e göre, devletin yüce amacı mutluluktur ve insanların gerçek mutluluğu ile devletin mutluluğu aynı anlama gelmektedir. Bu sebeple, erdemli insan iyi yurttaşla, erdemli devlet de iyi devletle özdeşir.⁷

Bodin aileye özel önem vererek, iyi bir aile yönetiminin devletin temeli olduğunu söyler.⁸ Bu yüzden de, aile'yi devletin kaynağı olarak görür. Bodin'in bu düşüncesinin altında yatan saik, Roma hukukunun temeli olan **pater familias** kurumunu canlandırarak devletin kaynağını açıklamaktır. *Pater familias* ailede tek yetkili kişidir ve mutlak bir iktidara sahiptir. Otoritesi doğaldır ve Tanrı kaynaklıdır. Bodin'e göre, baba, büyük egemen Tanrının gerçek suretidir. Bunun da iki sonucu vardır:⁹

Birinci sonuç, babanın aile içindeki yeri ve rolüne ilişkindir. Devlet, aileye benzediğinden dolayı devletin başındaki Kral'ın devlet içindeki yeri ve rolü babaninkine benzer bir özellik gösterir. Kralın egemenlik hakkı ve yetkisi, babanın hükmetme hakkı gibi mutlaktır.

⁵ Bodin, Book II, Chapter I, s. 89.

⁶ Bodin, Book II, Chapter 5, s. 110 vd.

⁷ Bodin, Book I, Chapter 8, s. 1-2.

⁸ Ağaoğulları/Akal/Köker, s. 12-16.

⁹ Ağaoğulları/Akal/Köker, s. 13-14.

İkinci sonuç, aile babalarının özgür yurttaşlar olmalarından kaynaklanır. Devlet, ailelerin yönetimidir ve bu yönetimin uyrukları özgür yurttaşlardır. Bu, devleti tiranlıktan ve zorbalıktan ayıran kıstastır. Tiranlık gücü yalnızca köleler, kullar üzerinde bulunur, oysa devlette egemen erk özgür yurttaşlar üzerinde hüküm sürer.

Bodin, özel-kamusal ayırımına yer vererek devlet-sivil toplum ayırımının ilk tohumlarını atar. Ama Locke, Hobbes ve Rousseau, ondan çok yüzyıllar sonra bu tohumları heder edeceklerdir. Tohumların mahsüle dönüşmesini görek için Hegel'i beklemek gerekir.

Bodin'e ilişkin olarak şunu söylemekte bir beis yoktur ki, onun devlet anlayışı, otoriter olmakla birlikte totaliter değildir. Bodin, devleti bir gemi gibi düşünür ve bu sebeple egemenliği bir geminin var olmasını sağlayan güverteye benzetir. Gemi güvertesiz nasıl olamayacaksa, devlet de egemenlik olmaksızın var olamayacaktır, onun zihin dünyasında.¹⁰

1. Bodin'in Amat'ı

Bodin'e göre, egemenlik, siyasal topluma içkindir; nasıl bir geminin omurgası yelkenleri varsa ve bunlar geminin gemi olmasını sağlıyorlarsa, toplumun üyelerini, aileleri ve dernekleri tek bir beden şeklinde egemenlik erkiyle birleştirmeyen bir devlet, devlet değildir.¹¹ Egemenlik bir geminin güvertesi gibidir. Güvertesi olmayan bir gemiden nasıl bahsedilemeyecekse, egemenliği olmayan devletten de devlet şeklinde bahsedilmez. Bununla bağlantılı olarak, Bodin için egemenlik olmazsa; toplum parçalanır, yok olur. Görüldüğü gibi, Bodin devleti bir çok unsurun bir araya geldiği bir gemi gibi görür. Söz konusu bu geminin güvertesini inşa ederken de, üç temel malzeme olması gerektiğini tespit eder. Bu malzemelere; egemenliğin üç temel niteliği de denilebilir. İşte bu temel malzemelerin altında Bodin'in sakladığı sır yatar. Egemenlik, Kral'ın mistik bedeninden başka bir şey değildir; zamanı aşan ve dolaysız.¹²

1.1. Mutlaklık¹³

Bodin'e göre, en yüksek buyurma gücü olan egemenlik, başka bir güç tarafından sınırlanmamıştır. Çünkü bir Prense belli yükümlülük ve koşullar

¹⁰ Mehmet Ali Ağaoğulları(ed.), Sokrates'ten Jakobenlere Batıda Siyasal Düşünceler, İletişim Yay., İstanbul 2011, s. 407.

¹¹ Ağaoğulları, Sokrates'ten Jakobenlere Batıda Siyasal Düşünceler, s. 407.

¹² Alain Corbin/J.J.Courtine/Georges Vigarello, Bedenin Tarihi 1-Rönesans'tan Aydınlanma'ya, çev. Saadet Özen, YKY, İstanbul 2008, s. 316.

¹³ Bodin, Book I, Chapter 8, s. 3-5, 7 ve 23-24.

altında verilmiş olan egemenlik ne egemenliktir ne de mutlak güç anlamına gelir. Egemen hiç kimseye ya da kuruma danışmak zorunda değildir. Toplumdaki diğer iktidar odakları egemenden doğmaktadır ona göre.

Egemenliğin mutlak olmasının sonucu, egemenin hiç kimsenin onayını almaksızın yasa yapmasıdır. Bu da egemenin yasaları istediği gibi değiştirebilmesini, bozmasını ve yapmasını kapsar; yani egemen yasadan bağımsızdır. Bodin yasa ile hukuk arasında bir ayırım yapar: yasa, egemenin buyruğudur sadece. Oysa hukuk; adalet, hakkaniyet anlamına gelir. Ama Bodine göre, yasa hukuktan önce gelir çünkü o egemenin iradesidir. Yasa gelenekleri ortadan kaldırabilir ama geleneklere yasarla müdahale edemez.

Bodin der ki; eğer tek bir egemenden bahsedemiyorsak ya da egemeni belirleyemiyorsak bu durumda devletten bahsedilemez.¹⁴

1.2. Süreklilik¹⁵

Bodin, egemen ile yöneticiyi birbirine karıştıranları sert bir dille eleştirir. Yönetici yetki kullanır ve yetki geçicidir; dolayısıyla egemen değildir. Yöneticinin otoritesi askeri veya sivil olabilir, ancak bu otorite egemenden kaynaklanır ve egemenin saptadığı süreyle sınırlıdır. Yönetici, ancak egemenin el vermesiyle meşru şiddet tekelini kullanır ve yasalar ile egemenin iradesine bağımlıdır. Ama Bodin'e göre, prensin yasalarına yönetici karşı çıkamaz. Bu, doğanın yasalarına uymayan egemen için de geçerlidir. O halde yönetici için yapabileceği tek bir şey vardır; devleti terketmek. Bu anlamda, Bodin'de, direnme hakkında bahsedilemez. Dolayısıyla Bodin'in bu yaklaşımı, egemenliğin üvey kardeşi *raison di stato*'nun bir nevi ön kabülüdür.¹⁶

Egemenliğin sürekli olması, egemenin bu hakkını ömür boyu kullandıktan sonra, tacıyla birlikte kendinden sonra gelene devretmesi anlamına gelir. Bu yüzden, Krallar ölmez asla.¹⁷ Fransa'da kral öldü yaşasın kral anlayışı da egemenliğin sürekliliğini ifade eden iyi bir örnektir.

Egemenliliğin sürekliliği ilkesi, Bodin'in modern devlet kuramına getirdiği en önemli katkıdır. Bu ilke, devletin zamanla sınırlı olmadığını, süreklilik içerdiğini göstermek açısından önemlidir. Kralların fiziksel bedenleri gelip geçer, ama sürekli olan yalnızca kralın temsil ettiği kamusal kişiliktir, yani devlettir.

¹⁴ Bodin, Book I, Chapter 8, s. 8 ve 12-13.

¹⁵ Bodin, Book I, Chapter 8, s. 6 ve 13-17.

¹⁶ Aksi görüş için bkz. Ağaoğulları/Akal/Köker, s. 30 dn. 54.

¹⁷ Bodin, Book I, Chapter 8, s. 44.

1.3. Bölünemezlik, Devredilemezlik

Egemenliğin mutlak ve sürekli oluşu, onun “bir” olmasını gerektirir. Egemenlik, feodalite olduğu gibi, birçok unsur arasında bölünmemelidir. Egemeni bir tek şey sınırlar: o da, egemenliktir. Egemen, egemenliğini, bu üstün erki, hiç kimseye devredemez.¹⁸ Tam anlamıyla egemen olan devlettir; yani egemenlik devlete içkindir. Egemenlik çeşitli devlet şekillerinde somutlaşır. Bodin üç devlet biçiminden bahseder:¹⁹

- Egemen tek bir kişinin elinde toplanmışsa, monarşi.
- Egemenlik bir azınlığın elinde bulunuyorsa, aristokrasi.
- Egemenlik halkın elindeyse, demokrasi.

Bodin bu devlet biçimlerinden hangisinin tercih edilmesi gerektiğini sorar okuyucuya ama cevabı kendisi verir: monarşi.²⁰ Zira egemenliğe en uygun düşen monarşidir. Ama unutmamak lazım; Prens ile Devlet birbirinden ayrılmalıdır. Prens yok olsa da devlet devam eder.

Bodin egemenliği tümüyle kişileştirme yoluna gitmez. Devlet ister istemez kralda somutlaştığı için, egemenlik ile kral birbirine karışır. Egemenlik devlette soyut, kralda ise somut bir özellik gösterir. Aslında bu kral, biri özel diğeri ise kamusal olmak üzere iki kişiliğe sahiptir.²¹ İngiltere’de hukukçular Bodin’in bıraktığı yerden kalkarak *Kralın İki Bedeni* kuramını ortaya atarlar.

II- Ortaçağın Politik Teolojisi- Bir Kuram Olarak Kralın İki Bedeni²²

Beden...Hem dinlerin hem de devletin merkezi konumunda olan bir dayanak noktası. Avrupa’nın tarihinde, özellikle Hıristiyanlıkla birlikte, insanın kurgulanmasındaki işte o dayanak noktası. İşkencelere, ritüellere, kutsallıklara vs. yatırılmış olan. İsa’nın çektiği acıların görünür hali. Hıristiyanlığın esrarının dayanağı. Başka bir deyişle, “[...]dinsel tecrübenin zemini ve dinin kazanmayı umduğu şey[...].”²³

¹⁸ Bodin, Book I, Chapter 8, s. 7.

¹⁹ Bodin, Book II, Chapter I, s. 89-90.

²⁰ Bodin, Book I, Chapter 8, s. 42.

²¹ Bodin, Book I, Chapter 8, s. 42.

²² Bu başlık, temel olarak “Modern Devletin Beden İdeolojisi” başlıklı makaleminden alıntılanmış olmakla birlikte, gerek üslup gerek içerik açısından içinde çeşitli değişiklikler yapılmıştır.

²³ Jacques Gelis, “Beden, Kilise ve Kutsal”, Alain Corbin/J.J.Courtine/Georges Vigarello, *Bedenin Tarihi 1-Rönesans’tan Aydınlanma’ya*, çev. Saadet Özen, YKY, İstanbul 2008, s. 18.

Şüphesiz ki, beden, teolojide günahkarlıkla özdeşleştirilir. Havva ile Adem'in cennetten kovulma meselinin başrolünde beden vardır asıl olarak. İlk günahın işlenmesine kadar tutku ve itkilerden arındırılmış olan beden, suçun vuku bulmasıyla birlikte değersizleştirilir ve artık aşığılamalara maruz kalır. Ama yine de bu değersizleştirme yekten olmaz, dalgalı bir seyir izler.²⁴

Devrime gelinceye kadar Kilise, dalgalanmalarla, toplum hayatı üzerinde otoritesini pekiştirir, ancak bu pekiştirme sürecinde Hıristiyan düşüncesi, ilk zamanlarda, sadece bu dünyadan sonra sonsuza dek yaşanacak mutlu bir hayat vaat ettiğinden, Roma İmparatorluğu içindeki toplumsal-siyasal sorunlara karşı ilgisiz davranır. Bu dönemde Hıristiyanlık, dünyevi iktidarın dışında bir yere kendini konumlandırarak siyasal iktidara müdahale etmez.²⁵ Hıristiyanlığın siyasal iktidar karşısındaki bu pasifliği, "ikinci kurucu" olarak kabul edilen Pavlus ile birlikte biraz olsun kırılır süreç içinde. Pavlus yeryüzünde var olan eşitsizliklerin ve bundan kaynaklanan tahakküm ilişkilerinin nedenini "günahkâr beden" ile açıklamaya çalışır; kulluk, kölelik, bağımlılık maddi dünyaya ait iken, kurtuluş, özgürlük manevi dünyadadır. Aslında Pavlus'un yapmak istediği, beden ile toplumun benzer olduğunu göstermektir. Çünkü böylece, otoriteye itaat için gerekli olan zemin hazırlanmış olur.

Pavlus şöyle seslenir: "...aranızdaki her adama (...) diyorum(ki), kendisi hakkında düşünmek lazım geldiğinden fazla düşünmesin; fakat Allahın herkese tevzi ettiği iman miktarına göre; itidal ile düşünsün. Çünkü bir bedende pek çok azamız olup bütün azanın işi aynı olmadığı gibi, böylece biz çok olup Mesihte bir bedeniz ve her birimiz diğerlerinin azasıyız."²⁶ Pavlus bu düşünceleri ileri sürerek, toplum içinde hiç kimsenin yerini değiştirmeye kalkmamasını, "kendisine toplum içindeki yerine göre verilen 'dünyevi' değerden daha değerli olduğunu düşünmemesini"²⁷ öğütlemektedir. Pavlus insanların üzerinde yaşadığı hükümetlere itaat etmeleri gerektiğini belirtirken, kafasının ardında yatan neden hükümetlerin Tanrı tarafından tanzim edilmiş olduğu fikridir. Aslında hükümetlere itaat Tanrıya itaat anlamına gelecektir. Buradan çıkan birkaç sonuç şöyle özetlenebilir:

"Pavlus'un bu görüşleri, Ortaçağ siyasal düşüncesinde sıklıkla tartışılan bir dizi konuyu gündeme getirmektedir. Bunlardan ilki, dünya üzerinde her

²⁴ Gelis, s. 18.

²⁵ Levent Köker/Mehmet Ali Ağaoğulları, İmparatorluktan Tanrı Devletine, İmge Kitabevi Yay., Ankara 2004, s. 108.

²⁶ Köker/Ağaoğulları, s. 108.

²⁷ Köker/Ağaoğulları, s. 108.

türlü siyasal iktidarın Tanrıdan kaynaklandığı; ikincisi, her türlü otoriteye itaat etmenin Tanrısal bir yükümlülük olduğu; üçüncüsü de, dünyevi otorite ile Hıristiyan inancının kabul ettiği Tanrısal (ruhani-kutsal) otorite arasındaki ilişki sorunudur.”²⁸

Oysa Hıristiyanlık Roma İmparatorluğunun içine nüfuz etmeden önce, Romalı yöneticilerin otoritesinin kaynağı olarak toplum gösterilir.²⁹ Pavlus’un öğretisiyle bu yaklaşım yıkılır ve siyasal iktidarın dayanağı kutsal irade olur. Hıristiyanlığın Roma İmparatorluğunda resmi bir din haline gelmesi ile kilise devlet içindeki etkinliğini artırılır, kilisenin özerkliği Augustinus’un öğretileri ile pekişir.³⁰ Batı Roma İmparatorluğunun yıkılmasıyla da kilise üstünlüğü ele geçirir.

Ve fakat feodal dönemde kilise ile dünyevi iktidar arasında yeni tür bir ilişkinin belirlenmesi gerekmiş, bunu sağlamak için “iki kılıç kuramı” ortaya atılmış; böylece iki kılıç kuramı, Gelasius’un öğretisinin³¹ yerini almıştır. Gelasius öğretisinden farklı olarak, iki kılıç kuramı, Kiliseye, “hem dünya işlerini idare etme, düzeni ve adaleti sağlama hem de ruhsal alanı yönetme güçlerini elinde bulundurduğunu, ama dünya işlerini idare etmeye yarayan maddi kılıcı kralların eline verdiğini, kralların bu kılıcı Kilise’nin buyruklarına uygun olarak kullanmak zorunda olduklarını ileri sürme olanağı vermiştir.”³²

Başka bir ifadeyle, Kralın iktidarı maddi dünya üzerinde olmakta, yani kralın egemenliği dış bedende vücut bulmaktadır. Oysa Kilisenin/Papanın iktidarı öbür tarafla- manevi dünya- ilgilidir; papalık ruh üzerinde, yani iç beden üzerinde iktidar uygulamaktadır. Ruh, şu halde bedenden üstün addedildiği ve daha değerli olarak kabul edildiği için, Kilise de Monarşi’den, yani krallıktan o kadar üstün ve değerlidir. Bu kuram en sistematik hali Salisburyli John’ un düşüncelerinde (organizmacı toplum) temellenmiştir.

Salisburyli John’un düşünceleri ile pekişen iki kılıç kuramı, Aquinum’lu Thomas ile yeni bir şekil alır. Thomas iki kılıç kuramını ve bu kuram doğrultusunda geliştirilen Kilisenin tüm iktidarların nihai sahibi olduğu iddiası reddeder. Ona göre Kilise ve siyasi iktidar-devlet- iki ayrı ve özerk alana sahiptir ve Tanrısal yasa ile dünyevi yasa birbirinden ayrıdır. Devlet

²⁸ Köker/Ağaoğulları, s. 109.

²⁹ Köker/Ağaoğulları, s. 110.

³⁰ Bu konuda ayrıntılı açıklama için bkz. Köker/Ağaoğulları, s. 113-145.

³¹ Gelasius’un öğretisinin temeli, ruhani otoriteyi temsil eden Kilise ile dünyevi iktidarı temsil eden devletin birbirlerinden ayrı alanlarda dünyayı kendi amaçlarına göre yönettiği düşüncesidir.

³² Köker/Ağaoğulları, s. 175.

canlı bir organizma olarak, onu oluşturan hücrelerin iyiliği için çalışmalıdır. Daha sonraları biyo-iktidar denilecek iktidar anlayışını Platonda sonra, burada da görmüş oluruz.

Thomas'ın ileri sürdüğü bu fikirler esnasında İmparatorluk da yavaş yavaş bağımsız, ulusal krallıklar haline gelmeye başlamıştır.³³ Bu krallıkların ulus devletlere dönüşmesi için çok sonralarını, Fransız Devrimini, beklemek gerekecektir.

Modern devleti egemenliğin tek ve asli sahibi olarak niteleyebilmek için, siyasal iktidarın *auctoritas* (meşruiyet/iktidar ilkesi) ile *potestas*'ı (şiddet tekeli/iktidarın kullanımı) salt kendi bünyesinde toplaması gerekir. Ancak böyle bir birliktelik sayesinde devlet egemen konumuna gelir. *Potestas* sadece şiddet kullanmayı kapsayan bir yaptırım gücünü ifade ederken, *auctoritas* iktidarın ta kendisini ifade etmektedir. Bu da, Kilisenin tekelindedir.

İşte bu yüzden kral aşkın bir güce ve onun yeryüzündeki temsilcisi konumundaki kiliseye bağlıdır. Dolayısıyla iki kılıcın da asıl sahibi, maliki Tanrıdır– maddi dünyada kilise-; kral sadece maddi kılıcı elinde tutan zilyettir. O zaman devletin egemenliğinden bahsedebilmek için her iki kılıcın da bir “birlik” altında birleşmesi gerekir. Bu noktada, egemenlik iktidarın ikili yapılanmasını sona erdiren üstün güçtür.

Jean Bodin ile kralın kişiliğine atfedilen egemenlik, 1789 Fransız Devrimi ile bir başka bedende vücut bulacaktır; *ulusta*. İlk kez kraldan ayrı bir ulus düşüncesi İngiltere'de 1640 Devrimi ile oluşmuş olmasına rağmen, ulus-devlet ve bu devlete kaynaklık eden ulus düşüncesi Amerikan ve Fransız Devrimleriyle sağlamlaştırılmıştır. 1789'a gelinceye kadar, Fransa'da, monarşik devlet karşısında bağımsız bir ulus kavramından bahsedilebilirse bile, monarşik ideoloji kral ile ulusu özdeşleştiren bir söylemi tekrarlıyordu. Bu anlamda, XIV. Louis'nin sözleri manidardır: “Fransa'da ulus kendi başına bir beden oluşturmaz, tümüyle kralın kişiliğinin içinde yer alır.”³⁴ Söz konusu düşünce çağdaş anayasalarda kendisine bir ilke olarak yer bulmuştur. Cumhuriyetin tek ve bölünmez olduğu ilkesinin anayasalardaki varlığı bu açıdan manidardır. Bu da, toplumun bedeninin; kralın, prensin, devlet başkanının veya cumhurbaşkanının bedeninin yerine geçtiğini kanıtlar.

³³ Köker/Ağaoğulları, s. 219-222. Ayrıca bkz. Mehmet Ali Ağaoğulları, “‘Halk Ya Da Ulus Egemenliği’nin Kuramsal Temelleri Üzerine Birkaç Düşünce”, AÜSBFD, Cilt: XLI, No: 1-4, Ocak-Aralık 1986, s. 134.

³⁴ Aktaran bkz. Ağaoğulları, “‘Halk Ya da Ulus Egemenliği’nin Kuramsal Temelleri Üzerine Birkaç Düşünce”, s. 138.

Monarşilerin temel özelliklerinden birisi, belki de en önemlisi, egemenliğin kralın kişiliğinde cisimlenmesidir. Ortaçağda olduğu söylenen ve 1789'a kadar, Fransa için, varlığını sürdüren teoloji, kralın iki bedeninden bahsetmektedir. Kralın bir bedeni, herkesin sahip olduğu, fiziki bedendir.

Teolojiye göre, kral da cismani bir varlık olduğu için bir gün ölecektir. Ama kralın bir de ölmeyen bedeni vardır; bu beden, kralın “siyasal bedeni” dir. Siyasal beden monarşiyi ve bir bütün olarak toplumu temsil eder. Kralın ölümlü, doğal bedenin karşısına konulan bu ölümsüz, tekliği temsil eden bedeni ulusu kendi içinde eritir.³⁵ Kral bedenin baş kısmını temsil eder, ama ondan daha fazla bir şeydir, kral bedenin tamamıdır da.

“Hobbes *Leviathan*'ın 1651 yılındaki ilk basımının kapağında egemeni, bedeni bir dizi küçük insandan oluşmuş bir adam biçiminde resmeder. ‘Ölümlü Tanrı’, bu insanları-uyruklarını- yutmuş gibidir ya da en azından gücünün özünü onlardan çekip almaktadır. *Leviathan*'ın bu resmi, içeren ile içerilen şeklinde birbirinden ayrı olmakla birlikte birleşmiş kral ile halkını, bir başka deyişle egemen monarkın hükmü altında organik bir kimliğe sahip bütünleşmiş siyasal toplumu ifade eder.”³⁶

Monarşilerde kralın bedeninin önemi, egemenliğin kanlı canlı olduğunu gösteren bir temsilci niteliğine sahip olmasıdır. Kral da herkes gibi hareket eder ama o aynı zamanda egemenliğin hareketliliğinin, gücünü göstergesidir. Dolayısıyla monarşilerde ulusa ait bir beden kabul edilemez. Aksi bir düşünce ulusa kralın bedeninden ayrı bir beden tahsis etmek anlamına gelir ki, bu monarşinin reddi demektir. Ulusun bir bedeni olduğu kabul edilse bile, bu kralın bedenine dahil bir beden olabilir ancak. XV. Louis parlamentoda yaptığı bir konuşmada, bu düşünce tüm açıklığı ile ifade etmiştir: “Monarktan ayrı bir beden yapılma utanmazlığı gösterilen ulusa ilişkin haklar ve çıkarlar, zorunlu olarak benimkilerle birleşmiştir ve yalnızca benim ellerimde bulunur. Ne krallığım içinde ortak yükümlülüklerle ödevlerin doğal ilişkisini bir direniş konfederasyonuna dönüştürecek bir ortaklığın oluşmasına, ne de monarşinin içine uyumu bozmaktan başka bir şey yapmayacak olan düşsel bir bedenin girmesine izin veririm.”³⁷

³⁵ Michel Foucault, *Hapishanenin Doğuşu*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi Yay., Ankara 2001, s. 66; Ağaoğulları, “‘Halk Ya da Ulus Egemenliği’nin Kuramsal Temelleri Üzerine Birkaç Düşünce”, s. 138.

³⁶ Ağaoğulları, “‘Halk Ya da Ulus Egemenliği’nin Kuramsal Temelleri Üzerine Birkaç Düşünce”, s. 138.

³⁷ J. Y. Guimar, *l’Ideologie nationale-nation, representation, propriete*, Paris, editions Champ Libre, 1974, s. 39’dan aktaran Ağaoğulları, “‘Halk Ya da Ulus Egemenliği’nin Kuramsal Temelleri Üzerine Birkaç Düşünce”, s. 139.

Fransız Devrimi monarşinin kralın iki bedeni anlayışı yerine, tek bir beden anlayışını ortaya çıkarır; bu beden ulusun bedenidir. Başka bir ifadeyle, ulus modern prensin kendisidir artık. Devrim devletin siyasal-hukuksal zırhı olan egemenliği yıkmamış, aksine egemenliği tek bir bedene ve iradeye sahip ulusa kanalize etmiştir. Modern devlet içinde varlıklarını sürdürmekte olan bazı krallar, artık yalnızca sembolik bir kişiliğe sahiptirler. Monarşilerde taç giydirme, cenaze törenleri, itaat törenleri gibi koskoca ayinsel çerçeve birbirinden ayrılır. İktidarın ritüelleri kutsallıktan kurtarılmış, sembolik bir hale getirilir. Bertelli'nin de ifade ettiği gibi, “bugün yaşadığımız dünyada ritüel ve din 17'inci ve 18'inci yüzyılların siyasal düşüncesi ve laik tecrübe tarafından biri diğerinden ayrılarak, iki farklı kavram haline getirilmiştir.”³⁸

Devrimin hemen ardından kral XVI. Louis yargılanması ve idam edilmesi o zamana kadar tahayyül bile edilemeyen bir olay olarak tarihin sayfalarına eklenir. Çünkü, o zamana kadar bir kralın öldürülmesi demek, sadece bir hükümdarın öldürülmesi anlamına gelmemekteydi. Tarih boyunca krallar iktidarı ele geçirmek isteyenlerce öldürülmüştü, bu doğrudur; suikastada kurban gitmiştir, bu da doğrudur; ama hiç biri idam edilmiş değildir.³⁹ Örneğin, bir kral öldüğünde, Fransa'da, hemen yerine bir başka kral geçmiş, böylece hanedanın sürekliliği devam etmiştir. “Kral öldü, yaşasın kral!” sözü işte bunun bir açılımıdır. Ancak XVI. Louis'nin idamı ile kralın sadece etten kemikten olan bedeni değil, her şeyden önemlisi onun siyasal bedeni de öldürülmüş olur. Ve belki de en önemlisi XVI. Louis'nin halka açık bir törenle idam edilmesidir. Böylece yalnız kralın değil, temsil ettiği krallık kurumunun da yok oluşuna halk tanıklık ettirilmiştir.⁴⁰

Devrim sonrası yapılan anayasaların ve çağdaş anayasaların tamamında, ulusun (toplumun) bedenini temsil eden *Cumhuriyet* değiştirilemeyecek ve değiştirilmesi teklif bile edilemeyecek bir ilke olarak yer alır. Bu, monarşi tehlikesine karşı ulus-devletin subabını oluşturur. Bu ilkedeki verilecek bir tavizin, monarşi ve kilisenin bedeni tekrar ele geçirmesi tehlikesini içinde barındıracağı korkusu hakim olur cumhuriyet rejimine. Hal böyleyken, aslında bireyler açısından değişen pek fazla şey olmaz. Beden bu kez de ulus-devlet tarafında hapsedilir.

³⁸ Sergio Bertelli, *The King's Body: Sacred Rituals of Power in Medieval and Early Modern Europe*, Pennsylvania State University Press, 2003, s. 1.

³⁹ Paul Connerton, *Toplumlar nasıl anımsar?*, çev. Alaeddin Şener, Ayrıntı Yay., İstanbul 1999, s. 16.

⁴⁰ Connerton, s. 17-18.

SONUÇ

Monarşiler çağında krallardan beklenen en önemli görev, uyruklarına/tebaalarına hükmetmeleridir. Söz konusu hükmetmenin aracı ise, bedenden bir başkası değildir. Ve bu beden; İsa Mesih'in temsilciliği ile veliat olarak soydan getirilen statünün cisimleşmesidir. Mistik ile cismani olanın tezahürü. Ölümsüzlük ile ölümlülüğün bir alaşımı. Maddi olanın öldüğü, gayri maddi olanın ise ölmeyip bir başkasında-soybağıyla aktarılan yeni kralda- ruh bulması; ortaçağ teologlarının ve hukukçularının diliyle Kralın İki Bedeni.

Bodin'in düşünce dünyasında; Tiranlığa sapsın krala karşı dahi halkın direnme hakkı yoktur; halkın yapacağı tek şey, Tirana direnmek yerine ondan kaçmak, saklanmaktır. Sebep oldukça basittir; Tiranlık da nihayetinde bir devlettir.⁴¹ Tiran da egemen olduğundan ve de egemene karşı çıkılamayacağından, öldürülmesi mümkün değildir. Devlet bir kez var olduğunda artık meşrudur. Der ki, "egemen prens, Tanrının yeryüzündeki görünümüdür ve meşruluğunu yine Tanrıdan alır; [...]egemenlik ise, devletin özüdür."⁴² Devletim özü olan egemenlik, Bodin'in zihninde durup dururken ortaya atılmış bir kavram değildir. Bodin'in yaşadığı Fransa'da bu kavramın hizmet ettiği önemli bir işlev vardır ya da daha doğrusu var olacaktır: Kilise'ye karşı bir argümandır egemenlik. Cismani olanla uhrevi olanın birleşeni olan egemenlik Kilise'nin karşısına dikilir Bodin tarafından. Her ne kadar paradoksal olsa da. Zira egemenlik, Tanrıdan bağı koparılmaya çalışılsa da henüz bunun için erkendir.

⁴¹ Bodin, Book II, Chapter 5.

⁴² Bodin, Book I, Chapter 10, s. 88.

KAYNAKÇA

- Ağaoğulları, Mehmet Ali (ed.); Sokrates'ten Jakobenlere Batıda Siyasal Düşünceler, İletişim Yay., İstanbul 2011.
- Ağaoğulları, Mehmet Ali / Akal, Cemal Bali / Köker, Levent; Kral Devlet Ya Da Ölümlü Tanrı, İmge Kitabevi Yay. Ankara 2009.
- Ağaoğulları, Mehmet Ali; “Halk Ya Da Ulus Egemenliği'nin Kuramsal Temelleri Üzerine Birkaç Düşünce”, AÜSBFD, Cilt: XLI, No: 1-4, Ocak-Aralık 1986.
- Anar, İhsan Oktay; Amat, İletişim Yay., İstanbul 2005.
- Bertelli, Sergio; The King's Body: Sacred Rituals of Power in Medieval and Early Modern Europe, Pennsylvania State University Press, 2003.
- Bodin, Jean; On Sovereignty, çev. Lulian H. Franklin, Cambridge University Press, GB 1992
- Connerton, Paul; Toplumlar nasıl anımsar?, çev. Alaeddin Şener, Ayrıntı Yay., İstanbul 1999.
- Corbin, Alain / Courtine, J.J. / Vigarello, Georges; Bedenin Tarihi 1-Rönesans'tan Aydınlanma'ya, çev. Saadet Özen, YKY, İstanbul 2008.
- Foucault, Michel; Hapishanenin Doğuşu, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi Yay., Ankara 2001.
- Gelis, Jacques; “Beden, Kilise ve Kutsal”, Alain Corbin/J.J.Courtine/Georges Vigarello, Bedenin Tarihi 1-Rönesans'tan Aydınlanma'ya, çev. Saadet Özen, YKY, İstanbul 2008.
- Guimar, J. Y.; L'Ideologie nationale-nation, representation, propriete, Paris, editions Champ Libre, 1974.
- Köker, Levent / Ağaoğulları, Mehmet Ali; İmparatorluktan Tanrı Devletine, İmge Kitabevi Yay., Ankara 2004.